

Recenze

Libor Prudký, Petr Pabian, Karel Šima:

ČESKÉ VYSOKÉ ŠKOLSTVÍ. NA CESTĚ OD ELITNÍHO K UNIVERZÁLNÍMU VZDĚLÁVÁNÍ 1989–2009.

Praha, Grada Publishing 2010, 162 stran.
ISBN 978-80-247-3009-7.

Bouřlivý vývoj počtu vysokoškolských studentů v České republice a s tím související široká problematika byl pro autory jednou z hlavních motivací pro analýzu vývoje českého vysokého školství v uplynulých 20 letech. Své závěry a poznatky z této oblasti prezentují v publikaci *České vysoké školství – Na cestě od elitního k univerzálnímu vzdělávání 1989–2009*.

V úvodu je stručně představena teorie amerického autora Martina Trowa, která popisuje tři fáze vývoje vysokého školství v rámci uzavřené vzdělávací soustavy. Trow svoji teorii formuloval na počátku sedmdesátých let 20. století. V této své koncepci popsal tři fáze vývoje vysokoškolského vzdělávání – fáze elitní, masová a univerzální. Hlavním rozlišujícím znakem těchto tří etap je podíl vysokoškoláků ve věkové kohortě. Ve fázi elitní dosahuje vysokoškolské vzdělání maximálně 15 % věkové kohorty, ve fázi masové je tento podíl mezi 15 % a 50 % a ve fázi univerzální přesahuje podíl vysokoškoláků v kohortě 50 %. Ovšem zmíněné tři etapy se od sebe liší i v dalších bodech – např. postoje k přístupu k terciárnímu vzdělávání, funkce vysokého školství, kurikulum a další oblasti.

V dalším textu pak je věnován prostor popisu vývoje českého vysokého školství v uplynulých 20 letech a teorie M. Trowa je brána jako kostra či schéma, v rámci kterého je tento vývoj pojednán. Zvláštní prostor je věnován vývoji stavu studentstva, učitelstva a výzkumu v terciárním vzdělávání – každou z těchto oblastí zpracoval jeden ze tří autorů.

V kapitole Libora Prudkého věnované studentům je využito několika datových zdrojů a je zde ukázáno, že nárůst počtu studentů (a tím tedy i podíl vysokoškoláků v kohortě) je v souladu s vývojem, který popsal Trow. Tato kapitola ovšem bohužel působí, jakoby byla „šita horkou jehlou“, a navíc jakoby neprošla redakční úpravou. Obsahuje mnohé

stylistické neobratnosti, které přinejmenším ruší hladké sledování prezentované analýzy. Naneštěstí na některých místech dokonce působí, jakoby text neprošel ani interní oponenturou či recenzí a obsahuje nepříliš šťastné formulace. (Například formulace sdělující, že 67 % a 68 % jsou „možná signifikantně rozdílné hodnoty“, je přinejmenším úsměvná). Přínos kapitoly spočívá tedy především v tom, že jsou zde předloženy údaje vztahující se k tématu a jsou zde naznačeny relevantní úvahy a hypotézy, které by bylo možno ověřovat a dále s nimi pracovat.

V kapitole Petra Pabiana je předvedena analýza vývoje situace v akademické komunitě. Zde text dochází k závěru, že česká akademická profese prochází řadou procesů, které podle Trowa provází transformaci od elitního přes masové k univerzálnímu terciárnímu vzdělávání, zároveň však tato profese udržuje řadu „proti-trendů“ a je patrná tendence k zachování výlučnosti této profese a komunity, což je jeden ze znaků elitní fáze vývoje vysokoškolského vzdělávání.

Karel Šima ve své kapitole popisuje podrobně vývoj pozice výzkumu na vysokých školách ve sledovaném období. Přestože M. Trow ve své teorii nevěnuje výraznou pozornost této problematice, je z této kapitoly patrné, že role výzkumu na vysokých školách (VŠ) je v této souvislosti relevantní téma. I v této kapitole můžeme nahlédnout, že existuje jisté pnutí mezi elitní představou akademického výzkumu a důsledky rychlého nárůstu kapacit VŠ.

Poslední samostatný celek – kapitola Libora Prudkého věnovaná obsahům terciárního vzdělávání – je pojednán jako syntéza dostupných podkladů a souvisejících teoretických úvah. Přestože tento text není téměř vůbec vztážen k Trowově teorii (což je ovšem zmíněno i v předmluvě), nijak mu to neubírá na zajímavosti a především aktuálnosti

v současné době. Tato kapitola totiž obsahuje mnoho trefných souvislostí popisujících obecně místo terciárního vzdělávání v soudobé společnosti. Záběr této kapitoly je opravdu široký, místy čtenář téměř zapomene, že drží v rukou publikaci věnovanou především vysokému školství, neboť jsou zde řešena i taková témata jako například koncept kvality a udržitelnosti života, koncept otevřené společnosti apod. a čtenář získává širší povědomí o kontextu vývoje vysokoškolského vzdělávání.

Libor Prudký, Petr Pabian, Karel Šima:

ČESKÉ VYSOKÉ ŠKOLSTVÍ. NA CESTĚ OD ELITNÍHO K UNIVERZÁLNÍMU VZDĚLÁVÁNÍ 1989–2009.

Praha, Grada Publishing 2010, 162 stran.
ISBN 978-80-247-3009-7.

Kniha *České vysoké školství. Na cestě od elitního k univerzálnímu vzdělávání 1989–2009* autorů Libora Prudkého, Petra Pabiana a Karla Šimy se systematicky zabývá vývojem českého vysokého školství za posledních dvacet let a zároveň předkládá k diskusi koncepty vztažené ke společnosti vědění a načrtává alternativní konceptuální rámec ke stávajícím vysokoškolským politikám. Jedná se o první takto ucelenou publikaci, která se zaměřuje na různé aspekty vysokého školství. Vychází velice aktuálně v době, kdy se – alespoň částečně – rozběhla diskuse o českém vysokém školství a jeho reformách. V tomto ohledu představuje publikace materiál, který může zájemcům přiblížit systém českého vysokého školství, důležité mezníky a souvislosti jeho vývoje a chystaných změn. A těm, kteří se tématem zabývají výzkumně či z hlediska vědních politik (či obojí) přináší hutný přehled rámovaný zajímavými výzkumnými otázkami, které umožňují přemyslet některé zaběhnuté předpoklady a interpretace obíhající především (ale nejen) v diskursu vysokoškolských a vědních politik. Navíc přináší na základě analýz otázky, které v této diskusi mohou pomoci prokreslit konkrétní témata a podnitit další otázky.

Autoři vstupují s touto publikací do terénu, který nedisponuje akademicky vyprofilovanou a rozrůzněnou diskusí. Debaty probíhající na úrovni veřejných politik postrádají sdílené rámce, které by různé pozice usadily a umožnily nahlížet transformaci vysokoškolského vzdělávání v širším horizontu namísto diskusí dílčích (jakkoliv důležitých) jednotlivostí jako je například role bakalářského studia či otázka školného. To podle mého názoru také vede autory k tomu, že v předmluvě zdůrazňují vědeckou povahu své práce a předkládá-

Celkový dojem z publikace je bohužel poněkud rozpačitý. Rozhodně se vyjadřuje k vysoce důležitým otázkám současného vysokého školství a předkládá zajímavá data a zajímavé úvahy a hypotézy. Ovšem ačkoli autoři otevřeně přiznávají, že jednotlivé kapitoly zpracovávali odděleně a samostatně, přesto je pojednání jednotlivých kapitol natolik různorodé, že se nabízí spíše označení sborník než kniha.

Pavla Bergmannová

né publikace a deklarují snahu přinést pohled, který by měl umožnit „přesněji vymezit pole diskusí a situovanost jednotlivých pozic, a přenést tím její centrum blíže věcné argumentaci“ (s. 10). Distančují se od „zúženého pohledu samotných aktérů“ a od „lobbyistických a ideologických zájmů zainteresovaných skupin“ (tamtéž). To u vědecké publikace nebývá obvyklé, rozumí se to samo sebou.

Kniha je rozdělena do čtyř kapitol, přičemž stěžejní jsou prostřední dvě. Ta první z nich (v knize druhá) „Od elitního k univerzálnímu terciárnímu vzdělávání: tematické pohledy“ je postavená na empirickém materiálu – datech z různých výzkumů věnovaných vysokému školství, analýze vědních a vysokoškolských politik a dopadu zákonů. Této části je v knize věnován největší prostor. Ta druhá z nich (v knize třetí) „Masifikace a obsahy terciárního vzdělávání“ je textově úspornější, po analýzách empirického materiálu přináší otázky po smyslu a cílech vysokoškolského vzdělávání a nabízí některé nástroje pro uchopení společnosti vědění.

Z hlediska celkového obsahu v první kapitole představuje Petr Pabian konceptuální rámec publikace a stručně přibližuje teorii Martina Trowa, významného amerického sociologa vzdělávání, okolo které je publikace vystavěna. Trow na základě studia procesů spojených s proměnou vysokého školství ve Spojených státech odlišil tři fáze vzdělávání: elitní, masové a univerzální. Zároveň definoval deset hlavních oblastí, ve kterých dochází v souvislosti s nárůstem počtu studujících k proměnám celého systému. Patří mezi ně: vnímání přístupu k terciárnímu vzdělávání, funkce vysokého školství,